

PIK KATALIN

Az összekötő

Egy speciális együttműködés
a szociális munkás egyéni esetkezelése kapcsán

Az eset nem szokványos. A leírás egy pályázatra született¹, amely a be nem fejezett, a nem tipikus esetek leírására bátorított.

Az együttműködést az alábbi esetben ugyanis nem egészen az jelentette, hogy a szociális munka folyamatában közösen kitűzött célt vagy célokat hatékonyabban, gyorsabban vagy jobban lehet valósítani azzal, ha társintézmények szolgáltatásait vagy segítségét vesszük igénybe. Nem arról volt szó, hogy egy specifikus „action system” felállításával, az ebben közreműködők kiválasztásával jobb, hatékonyabb, célravezetőbb eseti munka jött volna létre (Pincus–Minahan, 1979). A gondozottunk – esetünk – a segítségnyújtás egy bizonyos fázisában maga is segítő jellegű funkciót látott el, az egyik intézmény szabályos klienseként a másik szociális típusú intézmény számára, a szociális munkás által kitűzött közép távú célokat segítve, tehát a gondozási folyamat tervezett részeként tevékenykedve (Compton–Galaway, 1984).

A főbb szereplők tehát:

1. Egy hajléktalanellátó intézmény, amely alapítvány formájában működik. Nevezzük Hajléktalan Alapítványnak. Itt különféle szolgáltatásokat nyújtanak hajléktalan embereknek, az ügyintézésről a szociális munkán keresztül a lakhatásig.

2. Az Alapítvány egyik gondozottja, aki egyben lakója is az intézménynek. Nevezzük Norbertnek.

3. Egy különféle szociális típusú projektet megvalósító alapítvány, amely célul tűzte ki, hogy programok létrehozásán kívül a projektben működő NGO-kat támogatja. Nevezzük Innovációs Irodának.

4. És természetesen a szociális munkás. Nevezzük szociális munkásnak.

A folyamatnak ezt a bizonyos szakaszát szeretném ismertetni, amelyben összekötetés jön létre az első és a harmadik szereplő között, elsősorban a második szereplő munkájának eredményeként, s amelyben a negyedik szereplő inkább csak beindítója és elgondolója volt a folyamatnak. Az összekötő tehát nem a szociális munkás ebben az esetben, hanem az ügyfél, akinek „érdekében” történt tulajdonképpen az egész munka.

¹ A pályázatot a Budapesti Szociális Forrásközpont és a Partners Hungary hirdette meg.

Mindehhez szükséges azonban röviden feltárni az előzményeket, kevésbé a diagnózis felállítása, mint inkább az érthetőség kedvéért.

1. Előzmények

Norbert nem magyar. Osztrák anyától és magyar apától született 1951-ben, Ausztriában. A megszigorított osztrák idegenrendészeti törvények és a megnyitott magyar állampolgársági törvények, valamint a hivatalok szinte beláthatatlan packázásai folytán 1994 augusztusában az osztrákok kiutasították Ausztriából, és a néhai apa szerint illetékes országba, Magyarországra szállították. Itt egy ideiglenes személyi igazolvány társaságában magára hagyták. Se rokona, se ismerőse, se nyelvismerete nem volt ezen a tájon. A Hajléktalan Alapítványhoz a bécsi magyar konzul telefonja kísérte, miután a Magyar Máltai Szeretetszolgálat megtagadta, hogy egy mégoly magas kérésnek eleget téve befogadja (annak ellenére, hogy ott legalább németül beszélő szociális munkások is vannak). Az Alapítvány tehát szállást adott Norbertnek. Nemcsak a magas protektor telefonhívása miatt, hanem emberségből sem mondott nemet az intézmény vezetője a kérésre.

Itt megjelenik egy fontos etikai dilemma: mikor szabad és mikor nem lehet nemet mondani. A bonyolult ügy – Norbert Magyarországra toloncolása – nyilvánvalóan magasabb fórumokon dőlt el, mint a hajléktalanellátó intézmények szintje, erre hivatkozva utasította el a Máltai Szeretetszolgálat vezetője az előreláthatóan kacifántos ügyet, mondván: egye meg a BM, amit főzött (és ebben igazat kell adni neki). Am ott állt az ember, akinek nem volt hová mennie. 43 éves, csak németül beszél és semmiféle magyar kapcsolattal nem rendelkezik.

A szociális munkás a Hajléktalan Alapítvány egyik gondozójaként 1994 októberében vette fel a kapcsolatot Norberttel. Az eset csak az övé lehetett, mert a nyelvi gátat más nem törhette át.

2. A Hajléktalan Alapítvány

Hogy érthető legyen, miért vállalják el munkatársai néha a legreménytelenebbeknek tűnő ügyeket is, néhány dolgot le kell írni az intézményről, annak kialakulásáról. Enélkül az intézményi filozófia nélkül ugyanis nem lett volna eset Norbertről, mert az Alapítvány ugyanúgy elutasította volna a felvételét, mint a másik, említett intézmény.

A hajléktalanellátás első budapesti intézményéről van szó. Ezt a hajléktalanok maguknak szereztek meg szociális munkások segítségével, még a „hősi” időben, a pártállam utolsó óráiban, amikor a hajléktalanok és segítők együtt küzdöttek egy olyan helyért, ahol emberi módon élhetnének a társadalom lakásszférájából – is – kirekesztettek. A jelenlegi munkatársak közül ugyan szinte senki sincs már ott az első idők „harcosai” közül, a hely szellemisége azonban máig őríz némi alternatív, radikális ízt, amely talán a radikális szociális munka irányzatának ösztönös követéséből származtatható,

jól példázva, hogy egy bizonyos irányzat vállalása milyen következményekkel jár az egész szociális munka folyamata szempontjából (Turner, 1986).

Az Alapítvány többféle helyen többféle tevékenységet végez.

Az ott dolgozók különféle ellátási formákkal kísérleteznek, igyekeznek mindig megújítani gondozási gyakorlatukat. A főváros hajléktalanintézményei közül talán itt folyik a legszínvonalasabb szociális munka.

Az újfajta ellátási módok egyike volt a Norbert megjelenését nem sokkal megelőzően létrehozott lakhatási forma, ahol az intézményi kereteken belül albérlet jelleggel kialakított, két négyágyas szobába vettek fel munkahellyel, „jó prognózissal” rendelkező hajléktalanokat, akik saját kulccsal rendelkeztek, és akik lakhelyén minimális – felügyelet jellegű – gondozói jelenléttel, de maximális intenzitású szociális munkával kellett dolgozni.

Az Alapítvány a jól ismert „kocsisortól” nem messze van.

Ebbe a környezetbe került tehát Norbert is.

3. Norbert életútja

Nyilván felmerült már az olvasóban a kérdés, hogy vajon miért utasítottak ki Ausztriából egy embert, éppen Magyarországra, annak ellenére, hogy nem magyar. Az életút némi magyarázattal szolgál.

Egy magyar menekült 1950-ben feleségül vette egy K. melletti osztrák parasztcsalád lányát. Ebből a házasságból született Norbert, és később még egy fiú. Amikor Norbert kétéves lett, az apa elhagyta a családot, és Németországba ment, majd a hetvenes évek végén visszatelepült Magyarországra, ahol néhány év múlva meghalt. Norbert még óvodáskorú volt, amikor az anyja meghalt. Az öccsét angliai rokonok fogadták örökbe, Norbert a nagyszülőkre maradt, azzal a tervvel, hogy később ő veszi át a gazdaságot. A karinthiai parasztgazdaságban a – főként veréssel – fegyelmezni akaró nagybácsi volt az úr. A nagyanya megkísérelte ugyan védeni az unokáját, erre azonban kevésnek bizonyult a nagybácsival szemben. Már Norbert anyjának házasságát sem vették jó néven annak idején, s a gyerekekben a csavargó jöttment apa vonásait akarta „megnevelni” a nagybácsi, a poroszos módszerekkel. A fiú serdülőkorában a problémák még nem voltak súlyosabbak a szokásosaknál, az igazi gondok akkor kezdődtek, amikor G-be küldték, szakmát tanulni. Itt a fiú heti zsebpénzét nem találta elégségesnek a szórakozásra, ezért 14 évesen betört. Tetten érték, a sértett azonban nem jelentette fel, hanem munkát ajánlott a gyerekeknek, és szinte a pártfogásába vette. Így két és fél évig nem volt baj. Ekkor azonban bíróság elé került: zsarolásért hat hónap felfüggesztett börtönt kapott, mert egy fiút megfenyegetett: ha nem ad neki 20 schillinget, megveri. Mivel félt, hogy javítóba viszik, megszökött az iskolából és a kollégiumból. A nagyszülők hazavitték, de otthon nem dolgozott, játékkermekben, szerencsejátékokkal töltötte az idejét. Fél éve lett volna hátra a szakmunkásképzőből. A nagymama nem érezte magát elég erősnek a neveléséhez, és engedett a rábeszélésnek, hogy vigyék intézetbe a gyereket. Itt egy összeütközése miatt egy olyan szigorított részlegbe vitték, ahol drasztikus módszereket használtak a fiatalok megrendszabályozá-

sára. Szinte krimibe illő történetet mesélt el Norbert arról, hogyan szöktek meg egy társával és hogyan szerzett hamis útlevelet egy prostituált és egy taxis segítségével, majd hogyan turnézott egy ismert rockzenekarral.

Közben 1972-ben behívták sorkatonai szolgálatra, amit lelkiismereti okokra hivatkozva megtagadott. Ekkor kezdték azt gondolni az osztrák hatóságok köreiből, hogy Norbert osztrák állampolgársága nem is annyira magától értetődő. Az akkori osztrák törvények értelmében egy kommunista országba nem lehetett kitoloncolni, de hontalanná nyilvánítani igen. Valószínű, hogy a család elintézhette volna az osztrák állampolgárságát, de nem tette meg. Talán nem is gondoltak arra, hogy ebből problémák adódhatnak.

Norbert lebukott a hamis útlevéllel és még fiatalorként börtönbe zárták, a felfüggesztett hat hónapot is kiszabva rá. Itt kitanulta a betörés mesterségét.

Szabadulása után drogozni kezdett. Lágy drogokat használt, diákok voltak a társai, akikkel együtt is lakott. Ártatlan volt az ezt követő és börtönnel végződött ügyben, amikor a vele lévő két drogos társa kirabolt és leütött egy dealert. Mivel ő is drogos volt, nem tudta bizonyítani, hogy ő nem volt benne az ügyben – hat évet kapott, visszaesőként. A börtönben egymásba szerettek a börtön egyik szociális munkásával, akivel szabadulása után össze is kötöttek, s két gyerekük született. Az asszony alkoholista lett és pokollá vált az életük. (Az elbeszélésből úgy tűnik, a feleség súlyos eset, az elmondott jelenetek a thrillerek határát súrolják.) Többször szakítottak, de többször fel is újították a kapcsolatukat. Úgy tűnik, Norbert életének ebben a szakaszában csendestárs volt több betörésben, míg végül egy nagyobb ügyük kapcsán Svájcban elfogták. Újra hat évet kapott. 1994 augusztusában engedték ki. Ausztria mindent megtett, hogy megszabaduljon tőle – ez, mint látható, sikerült is.

4. A szociális munkás szerepe

Az első célok voltak az indulásnál: megtudni, hogy mi a helyzet az állampolgársággal, mennyiben igaz a történet, jogszerű-e a magyar állampolgárság és ha igen, hogyan lehet a legszükségesebb papírokat gyorsan elintézni.

Ausztriában az volt a megállapodás az ügyféllel, hogy ha megvan az útlevele (ti. a magyar), azonnal hazamegy.

1994. október végére a bécsi konzul segítségével megvolt a magyar útlevél. A hatóságok szerint teljesen szabályos az ügy, ha az apa állampolgársága magyar, Norbertnek is jár a magyar állampolgárság. A BM már az apa visszatelepülése alkalmával vizsgálta az állampolgárságot, és jogszerűnek ítélte eljárását. Hihetetlen gyorsasággal elintéződött az állampolgársági okmány. Némi utánjárással a többi magyar papírt is meg lehetett szerezni. Norbert kítűnő partner, ami tőle telik, megteszi. A megállapodásokat betartja. A papírok intézése közben több alkalom is nyílt beszélgetésekre. Történetének egyre több részlete bontakozott ki. Sorrendben:

A kézhez kapott útlevéllel október végén elutazik.

Mindenki azt hiszi, az ügy le van zárva. De alig telik el egy hét, Norbert újra itt van. Ausztriában ugyanis egy közúti ellenőrzés során elfogták. Mint

utóbb kiderült, volt élettársa adta fel. Kabaréba illő jelenet a határon: magyar útlevel, magyartudás nélkül, nehéz magyarázkodással.

Az amúgy is csüggedt ember, aki csak nagyon nehezen igazodik el ebben a számára teljesen idegen környezetben, szinte romjaiban van. Nem akar itt megtelepedni, egyetlen dolog élteti, hogy visszamehessen Ausztriába. Megfellebbezi az idegenrendészeti kitiltást (NB: erre azóta sem kapott választ), a szociális munkás segít neki az emberjogi szervezetekkel felvenni a kapcsolatot, de hiába – nem az ő asztaluk, hiszen ez nem kifejezetten politikai ügy. Ezután magyarországi német szervezetekkel próbálnak kapcsolatba lépni, egyszerűen azért, hogy oldódjon a társtalansága, de ez nem az a kultúrkör, amelyben Norbertet elfogadhatnák. A magyar nyelvtanulás vagy a magyar munkavállalás kapacitálása hamvába holt kísérlet, mert tartást csak az ad neki, ha minél előbb elmegy innen. A hajléktalanokkal sem akar kapcsolatot tartani, mert ez sem az ő világa.

Segítőinek újabb célokat kell kitűzniük: megkeresni a magyar apa nyomait, valamilyen kapcsolatot építeni, esetleg ezzel együtt valamilyen munkát találni. A teljesen reményvesztett, magyarrá lenni semmiképpen nem tudó és nem is akaró embernek valamilyen perspektívát kell adni.

A szociális munkás minden elképzelhető követ megpróbált megmozgatni. Le lehetne írni a társintézményekkel való együttműködés nehézségeit, de nem ez a dolgozat célja. Kevés helyen talált megértésre, segítő szándékra. A tizenkét év börtön legtöbb kollégát elriasztott, de akik nem tudtak az évek számáról, azok is ugyanúgy gyanakodva kezelték Norbertet, mint a nem szakmabeliek. Miért kellett eljönnie a hazájából, ha nem is akart? Kétkedve fogadták az idegenrendészeti törvény megváltozásáról szóló elbeszélést. Ekkor minden egyes beszélgetésben szó esik a magányáról, és a férfi minden lehető módon arról próbálja meggyőzni a szociális munkást, hogy bár több évet töltött börtönben, ő soha nem volt erőszakos bűnöző. Történeteinek vannak arról, hogy milyen fontos számára minden helyzetben az igazság, a gyengék segítése, hogy milyen megbízhatóan dolgozott, ha volt munkája. Nagyon intelligens, nagyon érzékeny ember benyomását kelti.

Erdekesen alakult a kapcsolat a szociális munkással, hiszen a kliens egy olyan országból jött, ahol a szociális munkának sokkal előbb gyakorlatával találkozott, mint ami a hazai viszonyainkban egyelőre megszokott. Természetesen használta „az én szociális munkásom” kifejezést, és mindig egyenrangúként lehetett megbeszélni vele az ötleteket ügyének előbbre mozdításairól.

Szabályos nyomozással sikerült kideríteni, hogy az apa Magyarországra visszatérte után itt újranősült, és hogy a magyar özvegy még él. A szívszorítóan magányos december végét követően összejött a találkozás az elhalt, soha nem ismert apa özvegye és az osztrák „fiú” között. Akár egy ponyvaregényben: az özvegy a néhai apa Amerikából visszatelepült legjobb barátjával, az aktuális élettárral jelent meg a találkozáson (akivel annak idején Ausztriába szöktek a háborúban elkövetett viselt dolgaikért), és aki néhány hét múlva meghalt. Norbert először hallott apjáról pozitív történeteket. Bár a börtön „eltitkolódott”, a találkozóknak sajnos nem lett folytatása. Az asszonyban – és a férfiban is – nyilván felmerült, hogy nem egyszerű ide-

genrendészeti aktus volt Norbert kitiltása. A találkozóznak azonban volt egy fontos eredménye, nevezetesen az, hogy kiderült: Németországban vannak féltestvérei Norbertnek. Tünelmes család, a végre anyanyelven folytatható levelezésen és telefonon kívül boldog kisgyerekek kedves lapokon üdvözlük az újonnan felbukkant nagybácsit. Az igazi hozadék azonban az, hogy kiderült: a német feleség rájött, hogy az apa még 1949-ben Magyarországon kötött házasságát nem bontották fel, így nősült és ezért beperelte bigámiáért. A pert megnyerte, a házasságot érvénytelenítették, és a német gyerekek Norbertéhez hasonló állampolgársági zűrzavara rendbe jött. (Az ügy jelen fázisában polgári per folyik Ausztriában Norbert szülei házasságának érvénytelenítéséért, és az egyértelmű osztrák állampolgárság esetében a kiutasítás érvénytelenné válik. Egy kicsit előreszaladtam a történetben, az utóbbi fejlemények már nem is tartoznak igazán a dolgozat mondanivalójához.)

Norbert megélhetése meglehetősen bizonytalan Magyarországon. A hajléktalanok munkanélküli támogatását eddig megkapta és gyakran küldött pénzt a barátnő is. Az egyik ilyen pénzküldemény beváltásánál ellopták tőle a frissen kapott forintot a bank előtt. Észrevette, hogy ki volt a tolvaj, és feljelentést tett a kerületi rendőrségen. A tettes egy kétgyerekes prostituált, M., akinek élettársa éppen a börtönben volt, és a prostitúciót zsebeléssel egészítette ki. Norbert ekkor először látta, hogyan működik a magyar rendőrség, elhűlve nézte, hogyan hallgatnak ki egy utcalányt. Csekély angol, német szókincsű magyarázatával az asszony sajnálatot is ébresztett a férfiban, aki visszavonta feljelentését. A nő megígérte, hogy apránként visszadja a pénzét, és ezt az ígéretet Norbert el is hitte. Természetesen csalódott. Néha jött egy kis pénz, aztán egy darabig ebédre váltotta M. a tartozást. Aztán az is kezdett elmaradni, mert pangott az üzlet. A nő napokig nem keresett, Norbert pedig sajnálta. Mivel otthonról már régen nem kapott pénzt – a küldemények egyre akadoznak –, minden sajnálata ellenére megkísérelte visszaszerezni a pénzét, fenyegetéssel. Ennek következménye az lett, hogy az asszony is megfenyegette, maffiabeli ismerőseivel. Az ügyben alighanem volt még néhány pengeváltás, mindenesetre Norbert egyre több ismerőst szerzett a stricik és prostik körében. Ez a világ sem ugyanaz, mint a hasonló osztrák – kellett megtudnia, de mindezzel együtt kezdte magát kiismerni az erőviszonyokban.

5. Az Innovációs Iroda

És itt kapcsolódik történetünkhöz az Innovációs Iroda. Ez egy nyugat-európai gazdag állam pénzét fordíthatja olyan magyarországi civil kezdeményezések támogatására, amelyeket szigorúan nem kormányzati intézmények (NGO) működtetnek a HIV/AIDS ellátásban, prevenciók céllal. Az Iroda ernyőszervezetként kívánt működni. Ám a kilencvenes évek elejének elég szegényes a repertoárja a civil kezdeményezések fenti területén, és ez arra indította a rendszeres időközönként Magyarországra látogató nyugat-európai képviselőt, hogy újabb programok beindítását kapacitálja magyar munkatársaival.

Ötleként merült fel, hogy a prostituáltak számára egy olyan segítő intéz-

ményt hozzanak létre, amely lehetővé tenné, hogy a családsegítő központokhoz hasonlóan, ingyenesen és bárki által szabadon igénybe vehetően személyes szociális szolgáltatásokat nyújtsanak, és emellett módjuk legyen egészségügyi segítség igénybevételére is. A tervek szerint a hangsúly a szociális szolgáltatásokon lett volna. Az alapelvek a következők voltak:

– meg kellene erősíteni a prostituáltakat abban, hogy mind mentális, mind fizikai egészségüket karbantartsák és így életminőségük javulhasson;

– teljes körű támogatást kellene biztosítani számukra szociális téren, jogait és ellátási lehetőségeiket világossá téve;

– a speciális foglalkozás és életvitelt figyelembe véve, nemcsak a szociális jogokról szerettek volna felvilágosítást nyújtani, hanem a HIV/AIDS, a droghasználat, valamint a nemi betegségek terjedésének területén „harm reduction” típusú felvilágosító, informáló, tanácsadó munkát is kellett volna végezni a leendő intézmény szociális munkásainak.

Az iroda magyar vezetője szakértőket keresett a terv formába öntéséhez, ami egyelőre egy olyan tervezet megírását jelentette, amelyben a szociális és egészségügyi szempontok egyaránt megjelentek volna. Olyan szociális munkást kerestek, aki jártas a HIV-fertőzöttel kapcsolatos szociális munkában és az általános szociális munkában egyaránt.

Szociális munkásunk pedig ilyen. Általános szociális munkában jártas, a HIV-fertőzöttel kapcsolatos szociális munkát pedig oktatási gyakorlata kapcsán, főként a szakirodalomból ismerte, alighanem ezért kérte fel az Iroda őt a tervtanulmány megírására. Egy olyan „drop-in-center” típusú intézményt képzeltek el, amely a speciális igényekre reagálhatott volna.

Kiindulópontként azt kellett meghatározni, hogy melyek lennének azok a speciális szükségletek, amelyekre egy leendő intézményt a leginkább érdemes felépíteni. Hiszen a kerület családsegítő központja elvileg nyitva áll a prostituáltak számára is, akiknek jó része a kerületben lakik. Az ott dolgozó szociális munkásokról azonban kiderült, hogy bár sok ügyfelükről tudják, hogy a szexiparban keresik meg a pénzt, de amikor a családsegítő ügyfeleiként jelennek meg náluk, ezt szinte mindig eltitkolják. Pedig a problémáik hasonlóak, mint a másutt dolgozó családanyáké. Iskola, lakás, társas kapcsolatok nehézségei. Sokszor azonban nem lehet segíteni, mert sem abba nem lehet belelátni, hogy milyen veszélyeztető tényezők merülnek fel az asszonyok életében a munkájuk kapcsán (hiszen erről a családsegítőt nem informálják, az intézmény más típusú problémákat „hív”), de a munkatársi gárda nincs is felkészülve arra, hogy a fokozott fizikai veszélyeztetés kivédésére felkészítse, megtanítsa ezen ügyfeleit, akik többnyire nem is tájékozottak a prostitúcióból eredő gondjaikat. A családsegítő mégiscsak a más, szokványos, „tisztos” polgári foglalkozásokkal, a munkanélküliséggel, a nincstelenséggel, a magárahagyottsággal küszködők helye.

Az Iroda vezetője is szeretett volna belelátni a prostituáltak világába, hogy megrendelését a program felépítésére jobban meg tudja fogalmazni. Kiderült azonban, hogy nem olyan egyszerű interjúkat készíteni az utcán várakozó lányokkal. A kívülálló számára ily módon szinte becserkészhetetlenek. Nagy a bizalmatlanság.

6. És akkor jött az ötlet, hogy kellene egy összekötő „szakértő”...

A szociális munkás Norberttal kapcsolatos célkitűzéseinek hangsúlyos pontja volt ebben a szakaszban – tehát az Irodától érkezett felkérés idején –, hogy valami önbecsülést fokozó, értelmes elfoglaltságot segítsen találni a férfinak, aki azzal töltötte akkoriban napjait, hogy rózsa Budapest utcáit, alighanem arról fantáziálva, hogyan védi meg igazát a Strasbourgi Nemzetközi Bíróságon. Magas pártfogói nem törődtek már vele, Ausztriából ritkultak a levelek és a pénzküldemények is rendszertelenebbé váltak. Az újonnan megtalált németországi féltestvéréhez nem mert elmenni, hiszen ahhoz pénz kellett volna, meg annak valamelyes bevallása, hogy felnőtt életének nagyobb fele a rács mögött telt el.

A tétova munkakeresési kísérletek nem hoztak eredményt. Itt volt viszont az M.-mel való intermezzo nyomán kialakulófélben lévő kapcsolatrendszer a prostituáltakkal, akiknek Norbert alighanem valami titkos, gazdag idegen lehet. Hiszen viszonylag jó ruhákban jár, drága cigarettákat szív és még megvan az osztrák útlevele (igaz, már lejárt), de általában azzal igazolja magát a magyar rendőrök felszólítására, mert a magyar útlevél magyartudás nélkül mindig problémákat okozott. Érti is egy kicsit a stricik, prostik világát, hiszen Ausztriában elég sokat mozgott hasonló körökben a szabad éveiben. A nyelvi problémák is áthidalhatók voltak alkalmi tolmácsokkal. Nem létesített sem alkalmi, sem tartós kapcsolatot velük, mert nem akart. Viszont adott néha kölcsön, és végül M.-től is lenyelte, hogy a pénze elveszett, hiszen ott a két gyerek meg a nehéz élet. Sőt, M.-et is beajánlja kliensnek – ez a történet azonban eltérítene eredeti mondanivalónktól, attól tehát, hogyan kapcsolódik össze egy ügyfélen és az őt segítő szociális munkáson keresztül két szociális munkát szolgáltató civil szervezet.

El-eljár a környék szórakozóhelyeire, fontolgatja, hogy esetleg futtatásba kezd, de azt is látja, hogy ehhez egyelőre kevés a helyismerete.

Mindezt tudva, a szociális munkás elmeséli Norbertnek az Iroda terveit és kikéri a véleményét. Hosszan beszélnek erről, és az Iroda vezetőjét is felkeresik, ahol Norbert ugyancsak kifejtheti a tapasztalatait a prostituáltak és stricik viszonyáról, arról, hogy ha egy tanácsadó jellegű központot akarnak felállítani, először a striciknek kell nyújtani valamit, talán olyasmit, hogy a nem kívánt tetoválásokat eltüntetik. Csak a stricik meggyerése után lehet közeledni a prostikhoz. Arról is beszél, milyen önszerveződéseket, „kölcsonpénztárakat” látott működni ebben a körben Ausztriában. A lányoknak is beszél arról, hogy érdekelné-e őket ilyesmi. Az Iroda vezetője ezután már a szociális munkás nélkül is találkozik Norberttel. Az Irodával való kapcsolatról Norbert mindig beszámol a szociális munkásnak, és büszke arra, hogy szakértői díjat is kap.

Az eddig is kedvelt figura most fontosabbá és érdekesebbé vált a lányok körében, hiszen például interjúkat szervezett, amelyeket a szokásos óradíj szerint fizettek számukra a beszélgetőpartnerek, ami pangó üzlet esetén nem számított rossz pénznek. Az Iroda eme információk alapján alaposabban

megfontolhatta terveit, és a szociális munkás is ezeket az információkat és interjúkat használta fel elképzeléseinek illusztrálására.

Egy nehezen megközelíthető tartomány vált megközelíthetővé a szociális munkás számára azzal, hogy hajléktalan ügyfele késznek mutatkozott egy másik kirekesztett csoport érdekében a segítségére lenni. Ennek hozadéka az volt a kliens számára, hogy feketén-fehéren bizonyítani tudta: ő valóban olyan, mint amilyennek beállította magát a beszélgetésekben, tehát a szociális kérdések iránt érdeklődő ember, aki ha teheti, segíti azokat, akiknek erre szükségük van. Azt szerette volna elérni, hogy lássák: a gazdagok alkalmi meglopása nem vonhat le semmit az ő személyisége értékéből, hiszen ő alapvetően segítőkész, szociálisan érzékeny ember, ezt mutatta be az együttműködéssel. A szociális munkás előtt bizonyítani akart valami olyasmit, amiről tudta, hogy az annak fontos. Erre mód nyílt, és ettől kezdve nem volt szükség arra, hogy különböző történetekkel kelljen bizonyítani a „jó” mivoltát.

Az Iroda ugyan nem lett és nem is lesz szabályos munkaadó – mert sajnos a project egyetlen szépséghibája, hogy anyagiak híján nem indult be –, a tervezés időszakában azonban Norbert számára fontos énerősítő funkciójuk volt ezeknek a beszélgetéseknek, közreműködésével pedig az Iroda információs bázisa jelentősen megnövekedett.

7. Összefoglalás

Milyen általánosan használható következtetések vonhatók le ebből a történetből? Mit tanulhatnak a kollégák belőle?

Aki szociális munkát végez, az tapasztalatból úgyis tudja, hogy a kliensek gyakran megbízhatóbb információkkal rendelkeznek az őket körülvevő világról, mint a mégiscsak kívülálló szakemberek. Ez jól is van így, hiszen a szakembereknek éppen azért kell kívülállóknak lenniük, hogy rálátásuk legyen a helyzetekre, ne legyenek annyira elmerülve benne, mint az ügyfeleik. A közös munka kapcsán a szociális munkás a helyzet elemzésének, kifizetési lehetőségeinek átgondolásával, az alternatív cselekvési módok felvázolásával esetleg valamilyen motiváció felkeltésével „vezet”. A kliensre vonatkozó információk legfőbb forrása – mint tudjuk – természetesen a kliens.

Mennyiben segíti azonban a szociális munka folyamatát az olyasfajta kapcsolat, mint amelyet a fentiekben vázoltunk? S amelyben laikus segítőként és kollégaként, megváltozott szerepben dolgozunk együtt ügyfelünkkel? Amikor egy másik szervezet kvázi munkatársként használja fel kliensünk „szakudását”? Nem veszélyezteti-e a már felépített kapcsolatot egy ilyen helyzet? Nem kell-e félni esetleg attól a szociális munkásnak, hogy kiderül, valamit jobban tudnak nála?

Amint azt megkíséreltem leírni, nem hogy nem kellett félni a tekintélyvesztéstől, hanem a kliens határozott érdekének tűnt, hogy felhasználja azokat a készségeket, amelyeket csak nagyon nehezen lehetett kibontakoztatnia speciális helyzetében, nehezen lehetett egy olyan „settinget” előállítania, ahol bemutathatja, hogy milyen embernek is akarja láttatni magát. Az általános érdeklődésre talán ez tarthat leginkább igényt: érdemes kutakodni a külön-

böző intézménytípusok között, és találni olyat, ahol klienseink jobban otthon vannak, mint mi. A kifejezetten aszimmetrikus viszony valamelyest szimmetrikusabbá válhat, és ennek egyértelmű hozadéka, hogy a sokszor nehezen elfogadható segítő kapcsolat oly módon válik mégis elfogadhatóvá, hogy a segített fél jelentősen aktivizálódik saját ügyében.

IRODALOM

- Compton, B.–Galaway, B.: Social Work Processes. The Dorsey Press, Chicago, Illinois, 1984. pp. 307–344.
- Pincus, A.–Minahan, A.: Social Work Practice. F. E. Peacock Publishers Inc. Itaca, Illinois, 1979. pp. 219–222.
- Turner, F. (ed): Social Work Treatment. The Free Press, 1986. pp. 645–658.